

маніпуляцій є пропорційна система, що спрямована на підвищення ролі відповідальності окремих партій перед власним народом.

Крім того, необхідно розробити ефективні міри відповідальності за негативний характер використання влади, її бездієвість, зловживання владою. У зв'язку з цим виникла необхідність прийняти Закон України «Про відповідальність вищих посадових осіб держави» і проаналізувати ефективність його дії за певний відрізок часу, створити нові й вдосконалити існуючі механізми контролю за діяльністю владних структур, вдосконалення державного і громадського контролю за діяльністю державного апарату, його службовців.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ: АНАЛІЗ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Однією з новел кримінального законодавства України є встановлення відповідальності за примушування до шлюбу. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. [1] Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено ст. 151-2 КК «Примушування до шлюбу» [2]. Зазначені зміни, що були внесені у кримінальне законодавство, викликали жваву дискусію серед науковців та практичних працівників, які звертають увагу на недоліки положень зазначеного закону, в тому числі заперечують криміналізацію примушування до шлюбу.

Проведемо аналіз кримінального правопорушення примушування до шлюбу.

Стаття 151-2 КК поміщена до Розділу III Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи». Відповідальність передбачена за примушування до вступу в шлюб або до продовження примусово укладеного шлюбу, або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, або до продовження такого співжиття, або до спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає.

Звернемо увагу, що встановлення кримінальної відповідальності примушування до шлюбу обумовлено виконанням Україною положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська

конвенція) від 11 травня 2011 р., яку 07 листопада 2011 року підписано від імені України, але не ратифіковано Верховною Радою. У статті 37 згаданої Конвенції зазначається, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умісню поведінку, яка полягає в примушуванні дорослого або дитини до вступу в шлюб (п. 1), в заманюванні дорослого або дитини на територію Сторони або держави іншої, ніж та, у якій він чи вона проживає, для примушування цього дорослого або дитини до вступу в шлюб (п. 2), було криміналізовано (п. 1) [3].

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення примушування до шлюбу є воля, честь та гідність особи у сфері шлюбних відносинах.

Заходи шлюбу визначені Сімейним кодексом України (далі – СК) [4]. Зокрема, шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається (ч. 1 ст. 24 СК). Також кожен з подружжя має право припинити шлюбні відносини (ч. 3 ст. 56 СК). Шлюб визнається недійсним за рішенням суду, якщо він був зареєстрований, зокрема в результаті фізичного чи психічного насильства (ч. 1 ст. 40 СК).

Примушування до припинення шлюбних відносин, примушування до їх збереження, в тому числі примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканність і може мати наслідки, встановлені законом (ч. 4 ст. 56 СК).

Потерпілим від примушування до шлюбу може бути будь-яка особа. Проте, якщо суспільно небезпечне діяння вчинено щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно із законодавством, то відповідальність настає за ч. 2 ст. 151-2 КК. Згідно з ч. 1 ст. 22 СК шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років. За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам (ч. 2 ст. 23 СК).

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення можлива у таких формах: примушування до вступу в шлюб; примушування до продовження примусово укладеного шлюбу; примушування до вступу у співжиття без укладання шлюбу; примушування до продовження такого співжиття; спонукання з цією метою особи до переміщення на територію іншої держави, ніж та, в якій вона проживає.

Кримінальне правопорушення є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї із зазначених дій.

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний. Відповідальність настає з шістнадцяти років.

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини, причому умисел – прямий.

Кваліфікуючими ознаками правопорушення є вчинення його повторно або за попередньою змовою групою осіб, або щодо особи, яка не досягла шлюбного віку згідно із законодавством, або щодо двох чи більше осіб.

За ступенем тяжкості примушування до шлюбу – нетяжкий злочин. Карасться арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк (ч. 1 ст. 151-2 КК) та обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк (ч. 2 ст. 151-2 КК).

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що незважаючи на криміналізацію примушування до шлюбу законодавство в цій сфері не є досконалим і завершеним. Потребують кримінально-правового дослідження та конкретизації окремі положення і терміни, що містять ст. 151-2 КК, наприклад, що розуміти під «примушуванням», «спонуканням». Прийнята редакція зазначеної статті не сприятиме правозастосовній практиці. Адже закон про кримінальну відповідальність має бути чітким, доступним, зручним для застосування. Хоча саме примушування до шлюбу і не є типовим правопорушенням для України, його криміналізація має важливе значення у напрямку проведення імплементації міжнародних та європейських стандартів у вітчизняне законодавство.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон від 6 груд. 2017 р. № 2227-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. URL: <http://rm.coe.int/1680093d9e>.

4. Сімейний кодекс України: Закон від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.